

Popüler Müzikte “Konsept” Sorunu

Özgür Ulusoy¹, Kübra Arslan², Bekir Karakuş³

ÖZET

Türkiye’de 1950’li yıllarda “Aranjman Dönemi” adıyla başlayan Batı formatındaki popüler müzik hareketi, zaman içerisinde gelişerek içerisine hem tüm Avrupa ve Amerika’daki müzikal dili ve yenilikleri, hem de Türk müziği öğelerini almıştır. “Pop”, “rock” ya da “özgün müzik” gibi çeşitli kalıplarla karşımıza çıkan bu tarzların, müzikologlar ve müzisyenler tarafından ciddi bir müzik olarak nitelenmesi, dolayısıyla akademik ortamda bu türlerde yapılmış müzikler üzerine araştırmalar yapılmasına son yıllarda cılız bir biçimde başlanabilmektedir.

Bu çalışma, günümüz dünyasında yapılan ve “pop müzik” tanımlamasının içine giren eserlerin diğer sanat dallarında ve mimari-tasarım gibi sanatla yakın ilişki içerisinde olan alanlarda on yıllardır kullanılan “konsept” konusu ile birlikte ele alınıp alınamayacağı üzerine genel bir değerlendirme yazısı olacaktır.

Çalışmanın içerisinde yazılı kaynakçanın haricinde istatistiki bir araştırma, ulaşılabilen müzik üreticileri ile yapılan röportajlardan alıntılar ve seçilmiş olan örneklerin incelenmesinden oluşan bir bölüm bulunacaktır.

Anahtar sözcükler: Popüler, Müzik, Konsept, Kültür

“Concept” Issue in Popular Music

ABSTRACT

The popular music movement has originated in Turkey during 1950s with the name of “Arrangement Era” producing music in western format. Over time, the progressing movement has accumulated both European and American musical language and novelties and Turkish music elements. However, the fact that this music that can appear in various patterns such as “pop” or “rock” or “original music”, is described as a significant genre by musicologists and musicians, has initiated a weak research effort in the academic environment regarding the music produced in these genres in recent years.

This study will be a general review on whether the works made in today’s world that fall within the definition of “pop music” can or cannot be approached together with the subject of “concept” that has been used for decades in other branches of art as well as in fields that are closely related to art such as architecture and design.

Apart from the written references, the work includes a survey of statistics, interviews with the producers of accessible musicians, and a section on examining the selected samples.

Keywords: Popular, Music, Concept, Culture

¹ Arş. Gör., Kocaeli Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi, Müzik Bölümü

² Müzikolog, arslan.kbra@yandex.com

³ Müzikolog, bekirkarakuss@gmail.com

GİRİŞ

Sözlü bir müziğin dinleyici açısından öncelikle algılanan ögesi sözdür. Bu açıdan bakınca müziğin tüm diğer öğelerinin (melodi, ritim, armoni, orkestrasyon vs.) sözün belirlediği konsepti desteklemesi gerekir mi? Hatta daha ileri gitmek gerekirse bir sözlü müzik örneğinin düzenlenmesi yapıldıktan sonra sözü, hatta ezgisi ortadan kaldırıldığında geri kalan öğeleri dinleyicinin gözünde sözün anlatmaya çalıştığı konuyu anlatabilir mi? Bu yaklaşım düzenleme açısından bir gereklilik midir? Sözü ve müziği tamamlanmış olan üretimin düzenleme aşamasında hangi kriterler öncelikli olarak ele alınmalıdır? Düzenleme açısından konsept kullanımı ne demektir? "Konsept albüm" veya "Konsept şarkı" tabirleri neyi anlatır?

Popüler müzik birçok alt dala ayrılır. Bunlardan bazıları "underground"⁴, "avant-garde"⁵ veya "indie"⁶ gibi isimlendirilen alt türlerdir. Bugünün pop müziği, şarkının üretim sürecinden itibaren tüm yapım aşamalarında (düzenleme, kayıt, mix, mastering, albüm kapağı, vs.) neredeyse tamamen piyasanın ihtiyaçları üzerine kuruludur (Tamöz, 2008: 30-32).

1900'lerin ortalarında ortaya çıkan kavramsal sanat⁷ ile bugünün dünyasında işlevsel anlamıyla kullanılan konsept sözcüğü arasındaki farklılıklar detaylı olarak çalışmanın birinci bölümünde incelenecektir.

Popüler müzik alanında yapılmış araştırmaların neredeyse hiçbiri, müziğin teknik anlamda anlaşılması ve incelemesi yapılarak oluşturulmamıştır. Ayrıca pop müziği konsept ile birleştiren bir yazı, Türkiye için bir ilk olacaktır.

Yapmakta olduğumuz çalışma, kavramsal sanat ile yaygın müziği birleştirme çabası olarak algılanmamalıdır. Yaygın müziğin kendi

⁴Yer altı, sanatta küçük bir kitle tarafından yapılan.

⁵Öncü- İlerici

⁶İngilizce kökeni "indipendance-bağımsızlık" sözcüğünden kısaltılmıştır. Ancak günümüzde popüler müzik içinde teknik olarak diğerlerinden ayrılan bir tarzı betimlemek için de kullanılmaktadır.

⁷İng.: Conceptual Art

ihtiyaçları içerisinde sanatsal olmak, bu alanla ilgili yapılmış bilimsel çalışmaların hiçbirinde birincil öge olarak tanımlanmamaktadır.

Bu yazının ve benzerlerinin oluşturacağı bir müzik altyapısının, gerek şu an popüler müzikle ilgilenen, gerekse gelecekte bu alanda ürün verecek kişilere bir yol gösterici niteliğinde olacağı düşünülmektedir.

1. BÖLÜM

Popüler Kavramı

"Popüler" sözcüğü etimolojik olarak Latin kökenlidir (Populus-people). Halka ait anlamına gelen hukuki ve siyasal bir terimdir (Erol, 2002: 42). Jamaikalı sosyolog Stuart Hall'a göre popüler kelimesinin birbiriyle bağlantılı iki anlamı vardır. "Ticari" tanım, "yaygın olarak beğenilen tüketilen" anlamına gelirken, "betimleyici" tanım ise "halka ait" anlamına gelmektedir. Temelde bu iki tanım birbirinden ayrı olarak düşünülemez (Özbek, 2002: 81).

Herhangi bir ürün tüketiciye ulaştığı ölçüde yeniden üretilir ve böylelikle kültür içerisinde varlığını sürdürür. Bu ürünün yeniden üretimiyle ekonomik dönüşü de doğru orantılıdır. Haliyle bu ürün toplumsal farklılıkları reddedip insanların ortak paydalarına seslenmek zorundadır. Popüler kültür de işte bu noktada ortaya çıkmaktadır. Kültürel üretim ve tüketim giderek standartlaşan bir kültür oluşturur (Fiske, 1999: 36-40).

Kapitalizmin yaygınlaşmaya başladığı 19. yüzyıldan itibaren, Batı'da kitlesel üretim koşulları sağlanmıştır. Bununla birlikte popüler kültürü kitlelere mal eden kitle iletişim araçları hızla yaygınlaşmıştır. Toplumsal ilişkilerin ve kolektif yaşamın önem kazanmasıyla birlikte iktidar, popüler kültürü egemenliğini devam ettirmek için bir araç olarak görmüş, sonuç olarak ise boyunduruğu altına almıştır. (Berger, 2014: 69) Buna karşılık, post-modern anlayış popüler kültüre daha olumlu bir açıdan yaklaşmaktadır. Angela McRobbie (2013: 11-13), postmodernizmi sanat ve görsel kültür alanları özelinde ele alır: David Lynch

ve Talking Heads örneklerinde olduğu gibi sanatı kasti olarak yüzeysel bir fenomen olarak görmektedir. Ancak yüzeysellik her zaman değersiz olmak zorunda değildir, kimi zaman kitlelere yepyeni bir bakış açısı kazandırma işlevi görür.

1.2. Popüler Müzik

Popüler Müzik 19. yüzyıl öncesindeki popüler kültürden farklılaşmış olarak günümüzde olduğu gibi empoze edici ve manipülasyona dayanan bir hal almıştır. Theodor W. Adorno'ya göre, (Aktaran: Oskay, 1982: 65-71) günümüzde müzik kendi içinde toplumun çelişkilerini de barındırıp taşımaktadır. Müzik aldığı bu hallerden dolayı *toplumsal süreç içinde bütünüyle bir meta rolü oynamakta; bu rolü, tıpkı diğer metaların rolünün belirlenmesinde olduğu gibi, pazar tarafından belirlenmektedir.*

Adorno, 1941 tarihli "Popüler Müzik Üzerine" adlı makalesinde popüler müzik ve ciddi müzik ayrımını yapmıştır. Makalede ABD'de popüler müziğin yükselişini Blues'un ortaya çıkmasıyla birlikte ele almıştır. Alman müzikolog popüler kültürün karşısında gerçek sanatsal etkinliğin üstünlüğünü vurgulamış ve popüler müziğin meta rolü üzerindeki eleştirilerini temellendirmiştir (Aktaran: Şahin, 2005: 157-181). Akademisyen Craig O'Hara (2003: 154) da, Adorno'nun fikirlerine paralel görüş bildirmiştir.

"Kendini sisteme ve sistemin içindeki başarıya adamadığı sürece sanatçı kapitalist toplum içinde hilekâr bir konumdadır. Her şeyden önce, gerçekten ticari müzik endüstrisinin sağladığı aktarma kanallarını kullanmak isteyen radikal şarkı yazarı ya da müzisyen birçok sorunla karşı karşıya kalacaktır. Müzik endüstrisi radikal retoriği kullanarak para kazanmayı amaçlar, fakat radikallik haddini aşıp kendine cidden politik anlam yüklenince acık bir huzursuzluğun EMİ. BBC ve IPC'de gürüldediği duyulur."

Başka bir bakış açısı ile popüler kültüre tüketicisi olarak destek olmak, yabancılaşmaya dayanan toplumsal hayatın gerçek yüzünü sakladığı

için gündelik hayatımızı daha huzurlu ve sakin sürdürmemizi de sağlar (Oskay, 2001: 155).

1.3. Konsept⁸ Terimi

Türk Dil Kurumuna göre Fransızca'dan dilimize geçen konsept, nesnelere veya olayların ortak özelliklerini kapsayan ve bir ortak ad altında toplayan genel tasarım, nesnelere benzerlerinden ayıran özellik, güzel sanatlarda üslup ve soyut ve somut nesnelere bir sıraya, bir hedefe, bir amaca göre sıralanması anlamlarına gelmektedir (tdk.gov.tr, 2017).

Müziğin içindeki ve dışındaki sesleri dışsal olarak ve uygun bağlamlar içerisinde anlamlandırırız. Kederli sesler, neşeli sesler, av boruları, ağıt ya da herhangi bir kişinin milli marşı. Av borusu, onun ne olduğunu bilenler tarafından, yalnızca üflemeliler ailesinin bir üyesi olarak duyulmaz ne işlevde kullanıldığını sesi duyduğunda algılar (Ridley, 2007: 50). Marşlar ise kişilerin yurt severliği harekete geçirir. Ağıtlar duyulduğunda sevilen bir insanın ölümü akla gelir. Dünyanın hiçbir yerinde yazılmış bir ninniyi, savaşa giderken çalınan bir müzikle karıştıramayız.

Kavramsal sanatın 1950'li yıllardaki doğumu Marcel Duchamp'ın 20'nci yüzyılın ilk çeyreğinde yaptığı işlere dayanır. Kavramsal sanatın manifestosunu yazan Sol LeWitt manifestonun içeriğini doldururken kavram konusunun net bir açıklamasını yapmaz, daha çok sanatsal uzamda kavramın kullanılış ve varoluş biçimlerine yönelir (Giderer, 1995:9).

⁸*Kavram, akılda tutulan bir fikir, bir proje hakkında ilk düşünce ya da bir seri ilk genel görüştür. Çok yalın ya da çok detaylı olabildiği gibi, bazen rastlantısal olarak oluşan bir düşünce de olabilmektedir. Diğer bir deyişle, belirli parçalara ayrılmaksızın, bir bütün halinde, akıl gözüyle görülür bir genellemedir.*

Konsept ise, kavramdan projeye geçiş aşamasında oluşturulan, ilk somut adımdır. Projelendirme sürecinde oluşacak arkitektonik kodları ve bunların bir araya gelişlerindeki kuralları belirleyecek olan sistemin bir ön tasarısı, ön taslağıdır. Bu bağlamda kavram, soyut olan, konsept ise kavramın, tasarımın öznel ve nesnel dili doğrultusunda somutlaştırdığı çizim, eskiz, maket vb. olarak görülmektedir (Bilir, 2013: 24).

Kavramsal sanat yapan bir sanatçı yapıtını önceden tasarlar, yapıtıyla ilgili kararları önceden verir. Uygulamanın bu evreye kadar pek bir önemi yoktur. Düşünce sanatın gerçekleştirilmesini sağlayan bir araca dönüşür. Yapıt bir kere sanatçının elinden çıktıktan sonra sanatçının, izleyicinin yapıtını nasıl algılayacağı konusunda bir denetimi yoktur. Farklı kişiler, aynı şeyleri farklı şekilde algılayabilirler (Whitham, 2003: 199).

Kavramsal sanatın hazırlayıcılarından biri de 1923'te ortaya çıkan Gestalt kuramıdır. Kuramcılar görsel bir bütünü parçalar halinde inceleyebileceğimiz ve değerlendirebileceğimiz bulgusuna dayandırarak, görsel bütünün parçalarından daha karışık ve kapsamlı olduğunu, parçalarından farklı bir anlamı olduğunu ileri sürmüşlerdir (Senemoğlu, 2004: 240). Sanat eserini bir bütün olarak ele alan bu kuramcılar görsel ve psikolojik deneyimleri iç içe algılayarak ele almaktadır.

Kavram, yapısı gereği soyuttur. Geniş bir kavram tanımlamasının içine birçok başka dar anlamlı "alt kavram" dâhil olabilir. Üstelik tüm bu kavramlar birbirleriyle soyut düzlemde ilişkiler kurarak bir tür kavramlar yumağı biçiminde var olurlar. Bu yüzden kavram sözcüğünü net bir biçimde özetlemek neredeyse imkânsızdır. Popüler müzik dalında ürün veren kişiler için kavram çok az kullanılageldiğinden, bu açıdan yeni bir alan olarak değerlendirilebilir. Dolayısıyla alt anlamları görmezden gelinse bile, en geniş anlamlarıyla alınmış kavramlar halen popüler müziğin konusudur.

Müziğin salt kendi ihtiyaçlarına göre değil felsefi ya da kavramsal bir temele oturtularak üretilmesinin izleri Avrupa klasik müziğinde 18'inci yüzyıldan itibaren görülmeye başlanmıştır. Avrupa klasik müziği, romantik dönemden itibaren programlı müzik, senfonik şiir vb. müzik yazma biçimleri yaratmıştır. Bu yaklaşımlar Wagner operasında "leitmotif" kavramının öncüsü olmuşlardır. Leitmotif ise günümüzde yapılan reklam ve film müziklerinin temelini oluşturur. Bu bağlamda Wagner müziğine daha dikkatli bakmak gerekmektedir.

Wagner'in operalarında orkestranın taşıdığı motifler ve temalar yapıtın tümüne yayılır ve bütünlüğü sağlar. 1850'deki tezinde savunduğu "müzikli dramın" öncü ilkeleri, doğalcılık ve gerçekliktir (İlyasoğlu, 1994: 147). Wagner Operalarında bir kişi ya da nesneyi betimlemek için kullandığı kısa ezgiye "Leitmotif" adını vermiştir (Erol, 2001: 226). Leitmotifler genellikle psikolojik bir hatırlatma işlevindedir. Örneğin; Tristan ve Isolde operasında Kral Mark, aşk ve ölümü temsil eden motifler, aşk iksiri, ölüm acısı, aşk gecesi gibi kavramlar, ezgiler ile desteklenmektedir.

Richard Wagner'in eserlerinde, bir anlamda kavramsal sanatın öncüsü de sayılabilecek bir biçimde düşünsel, ideolojik ve felsefi yapı hâkimdir. Eserlerinde beğenin değil, felsefi temaya uygun ve müziksel anlatımın daha güçlü olmasını sağlayan teknikler kullanmıştır. Kavramsal sanat eserlerinde de düşüncelerin üstünlüğü ön plandadır ve sanat yalnızca estetik ve maddi bir nesneden ibaret değildir.

2. BÖLÜM

"Dinleyicinin Algısını Manipüle Etmek" Üzerine Bir İstatistik Çalışması

Yapılan istatistik çalışması iki bölümden oluşturulmuştur. Araştırmanın iki bölümü birbirini tamamlayıcı niteliktedir.

Birinci aşamada yapılan araştırma bir şarkının düzenleme aşamasında sözünü ve ezgisini hiç değiştirmeksizin, diğer müzikal öğelerini şu ya da bu şekilde kullanarak dinleyici açısından anlamının değişmesinin mümkün olup olmadığını anlamaya yöneliktir. Bu aşama için "Yine Bu Yıl Ada Sensiz (Söz-Müzik: Osman Nihat Akın)" isimli Türk sanat müziği şarkısı kullanılmıştır.

Çalışmanın ikinci bölümü ise dinleyicinin müzikal öğelerden ziyade baskın bir biçimde müzik türünü algılayıp algılamadığını anlamaya yöneliktir. Bu aşama için ortalama Türk dinleyicisinin çoğunun bildiği ancak birçoğunun özellikle ilgi duymadığı bir tarz

olduğu düşünülen “Reggae” müzik türüne ait “Get Up Stand Up (söz-müzik: Bob Marley)” isimli şarkı tercih edilmiştir.

Araştırma boyunca toplam 230 adet katılımcı ile çalışılmıştır. Bu katılımcıların 30 tanesi ile kontrol amaçlı anket yapılmıştır.

Yapılan anketin 6. ve 8. sorularında katılımcıların, verilmiş olan şıklardan en fazla üç tanesini işaretlemesi istenmiştir. (Bkz: Ek1)

Birinci aşamada; kadın sesi tarafından seslendirilen versiyonun ritmik ağırlığı yüksek, daha tiz bir sestem, tempo olarak daha hızlı ve çalgılama açısından daha yoğun Türk musiki sazlarının kullanıldığı görülmektedir. Bu versiyon toplam yüz adet katılımcıya dinletilmiştir⁹. Buna karşın yüz adet diğer katılımcıya dinletilen ikinci versiyon ise pes (kalın) bir tonda bir erkek şarkıcı tarafından seslendirilmiş, temposu oldukça düşük tutulmuş, hiç bir ritim sazı kullanılmamış ve çalgılaması son derece sade seçilmiş bir örnektir.¹⁰

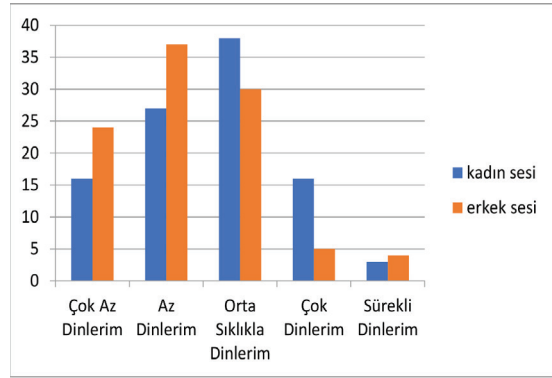
Birinci aşamada beklenti, erkek tarafından seslendirilen versiyonun katılımcılara daha yüksek bir yüzde ile “ölüm-hasret” gibi duyguları akla getireceği buna karşın kadın sesi kullanıldığında ise “ayrılık-aşk acısı” gibi seçenekler üzerinde daha yüksek bir oran elde edileceği yönündedir.¹¹ Ayrıca her bir anketin sonunda katılımcılara açıkça “Sizce bu şarkıyı söyleyen kişi terk mi edilmiştir yoksa şarkıda bahsedilen kişi ölmüş müdür?” sorusu yöneltilmiştir.

Birinci aşamada katılımcılara sorulan sorular ve verilen cevapların istatistik dökümü şu şekildedir:

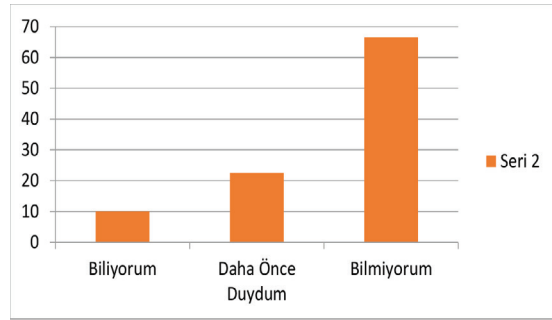
⁹ <https://www.youtube.com/watch?v=RPMjdaPRWOU> Erişim Tarihi: 19.05.2017 saat:

¹⁰ <https://www.youtube.com/watch?v=oXfNoOccgYE>Erişim Tarihi: 19.05.2017 saat

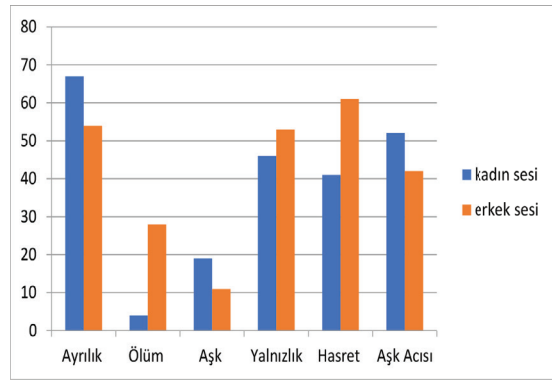
¹¹ Osman Nihat Akın ile Ahmet Refik Altınay, Büyükkada Dil Burnu’nda birlikte vakit geçirmektedirler. 1937 Yılında Ahmet Refik Altınay’ın ölümünün üzerine Osman Nihat, arkadaşının ölüm yıl döneminde Dil Burnu’nda gezerken “ Yine Bu Yıl Ada Sensiz” isimli şarkıyı arkadaşısı anısına bestelemiştir.

Şekil 1: Türk Sanat Müziğine yakınlığınız

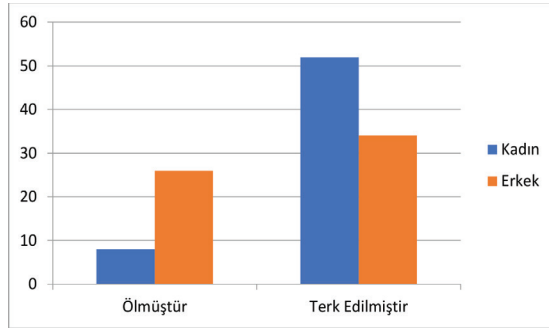

Şekil 2: Dinlediğiniz şarkıyı

Şekil 3: Dinlediğiniz şarkı sizce ne hakkında olabilir?

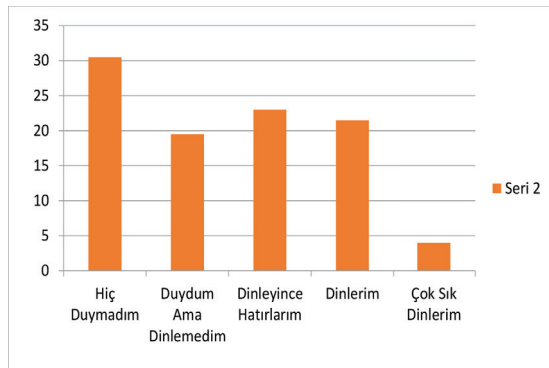
Şekil üçte beklentiye uygun olarak “Ölüm” seçeneğinde erkek sesi dinletilen kişilerde, kadın sesi dinletilen kişilere göre yedi kat artış olmuştur. (Kadın sesi: 4, Erkek sesi: 28 kişi).

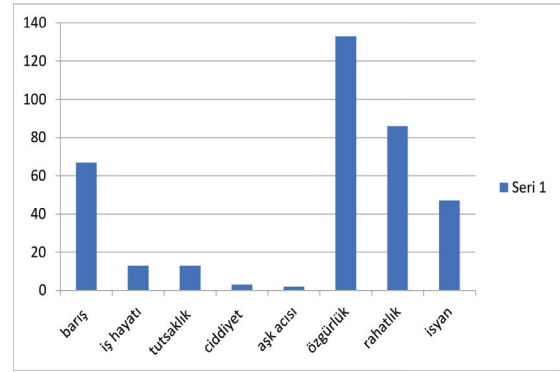
Şekil 4: Sizce bu şarkıyı söyleyen kişi terk mi edilmiştir yoksa şarkıda bahsedilen kişi ölmüş müdür?"

Anketin ikinci aşamasında ise katılımcılardan "reggae" türü müziği tanıyıp tanımadıkları bilgisi alınmıştır. Bu bilgi üzerine yukarıda adı geçen şarkı dinletilmiş türü hiç duymadım ile çok dinlerim seçenekleri arasında, dinleyicilerin hangilerinin müziği hangi yönüyle anlamlandırdıkları araştırılmıştır. Acaba bu tür müziği daha önce hiç dinlemedim diyen biri müziğin isyanla ilintisini kurabilir mi ya da daha önce duydum diyen biri reggae türü müziği sözlerin ne anlattığına bakmaksızın "rahatlık" kavramı ile mi bağdaştırır? Bu aşamanın sonucu ile ilgili belirgin bir hipotez geliştirilmemiştir. Bununla beraber yapılan araştırma bize dinleyicinin müzikle kurduğu ilişkinin, popüler kültürün bireyin algılarını etkilemesi ile mi yoksa bireyin doğal algılama yoluyla kavramla olan bağıntısını kurması ile mi şekillendiğini araştırmaya yöneliktir.

İkinci aşamada katılımcılara sorulan sorular ve verilen cevapların istatistik dökümü şu şekildedir:

Şekil 5: Reggae müziği daha önce duydunuz mu / dinler misiniz?

Şekil 6: Reggae müzik size ne anlatıyor?

Dinleyici, dinlemekte olduğu müziğin türünü tanımladığında, aynı zamanda müziğin içeriği ile ilgili bir önyargı oluşturuyor olabilir. Söz konusu müzik türü Türk sanat müziği olduğunda, şarkının yazılış sebebi ne olursa olsun, dinleyici açısından aşk, hasret ya da aşk acısı vb. bir içerik beklentisi olacağı öngörülmüştür. Ancak bu öngörünün doğruluğunu sınamak ancak dinleyicinin bir türe karşı önyargılı olduğunu ispatlamakla mümkün olacaktır. İkinci kısımda "Reggae" müzikle ilgili yapılan araştırma, genel dinleyici kitlesinin müzik türlerine karşı bir önyargı oluşturup oluşturmadıklarını ölçmektedir.

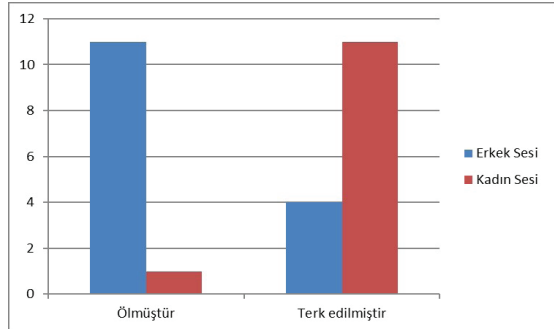
Aynı önyargılı bakış, söz konusu müzik türü "Reggae" olduğunda acaba dinleyiciyi "rahatlık- barış" gibi duygu ve/veya kavramlarla sınırlamak zorunda bırakacak mıdır? Yapılan araştırma göstermiştir ki; rahatlık cevabı veren yüzde yirminin üzerindeki katılımcı, türün ona anımsattığı bir önyargı ile hareket etmiş olmalıdır. Çünkü araştırmada kullanılan "Get up- Stand up" isimli şarkı sözleri itibarı ile isyan ve toplumsal özgürlük üzerine kuruludur. Buna karşın isyan cevabı veren katılımcılar (%12,9) ya "Reggae" müziğin gerçek doğası hakkında ciddi bir fikir sahibi oluşturmuş ya da söz içeriğini anlayarak değerlendirme yapmış olmalıdır.

O halde şu sonuca varabiliriz: Türkiye'de Reggae müzik hakkında yerleşmiş önyargılar bulunmaktadır. Öte yandan, Türk Sanat Müziğinin sözel altyapısı gerçekten de sevgiliye yazılmış ve çoğu zaman aşk acısını veya ayrılık gibi temaları işleyen bir yapıdadır. O halde bu

müzik türü ile ilgili dinleyicinin sahip olduğu varsayılan önyargı çok da yanlış değildir. Bu açıdan bakılınca, dinleyiciye “bir arkadaşın ölümü” üzerine yazılmış bir şarkı dinlettiğimizde dahi büyük çoğunluğun “ayrılık” veya “aşk acısı” vb. şıkları işaretlemesi anlaşılabilir olmaktadır. Ancak düzenleme yeniden yapıldığında, dinleyicinin ölüm şikkına yakınlaşması sağlanabilmiştir. Demek ki bu açıdan düzenleme yapılırken konsept içerisinde düşünmeyi göz önüne almak bir zorunluluk gibi görünmektedir.

Kontrol grubunda müzik dinletilirken aynı zamanda şarkıyı istenilen yönde manipüle edeceği düşünülen görseller dinleme esnasında gösterilmiştir.¹²

Sonuçlar genelde gözlem grubundaki katılımcıların verdiği yanıtlarla oldukça benzerdir. Ancak “Sizce bu şarkıyı söyleyen kişi terk mi edilmiştir yoksa şarkıda bahsedilen kişi ölmüş müdür?” sorusuna verilen cevaplar oldukça çarpıcıdır.

Şekil 7: Sizce bu şarkıyı söyleyen kişi terk mi edilmiştir yoksa şarkıda bahsedilen kişi ölmüş müdür?

3. Bölüm

Konsept Albüm ve Konsept Şarkı İfadelerinin tanımlanması, Konsept şarkı Tanımına Uyan Popüler Müzik Parçalarının İncelenmesi

3.1. Konsept Albüm

Türkiye’de müzikle ilgili yapılmış bilimsel çalışmalar içinde, müzikal bir konsept albüm tanımlaması ve konseptin gerekliliğinin

¹² <http://obrazky.vychytane.sk/p/13099/kolobeh-zivota.html>

istatistikle kanıtlanarak desteklenmesine yönelik bir araştırma bulunmamaktadır. Bu yüzden konsept albümü tanımlayabilmek için, Türkiye’de konsept müzik yaptığı bilinen kişilerden ulaşılabildiklerimiz ile röportajlar yapılmıştır. Röportaj yapılan kişilerin konsept albüm hakkındaki düşünceleri aşağıda belirtilmiştir.

Doğan Duru’ya¹³ göre konsept albüm; her bir parçanın aynı bütüne hizmet ettiği, her bir parçayı ayırdığımızda bile o konsepti ifade edebilecek şekilde kendini tanımlayabileceği ama bütünleştiği zaman da yine aynı konseptte sahip bir bütün olarak tanımlanmalıdır.

Cenk Taner’e¹⁴ göre konsept albüm; birinci şarkısından sonuncu şarkısına kadar belirli bir konuyu ele alan albümlerdir. En azından sözel olarak konu bütünlüğü olması gereken albümlerdir.

Ender Akay’a¹⁵ göre, kuralı en başında belirlenmiş, çizgileri en başta çizilmiş albümler konsept albümlerdir. “Örneğin; arabesk müzik yapacağımız dedin mi bütün kurallar belli herhangi bir şey yapmanıza gerek yok. Arabesk standartlarına bakıp buna hizmet edebilecek albüm yapmak çok kolay hale geldi. Çünkü bunun bir formülü var. Bu formülü uyguladığınızda konsept albüm yapmış olursunuz.”

Konsept albüm tanımı için yapılan röportajlardan çıkartılabilecek sonuç şudur: Konsept albüm her bir parçanın, sanatçının en başında karar verdiği fikre hizmet ettiği albümlerdir. Bir konu baştan belirlenmiş ve bu konuyu en iyi biçimde anlatabilecek öğeler (ritmik, armonik, çalgısal vb.) ile desteklenmiştir.

3.1.1. Konsept Albüm Örnekleri

Kariyeri boyunca sadece konsept işlere imza atmış “Alan Parsons Project” isimli müzik grubunun toplamda on adet konsept albümü

¹³ Redd grubunun solisti, söz yazarı, klavyeci, besteci, bas gitarist ve opera sanatçısı.

¹⁴ Kesmeşeker grubunun kurucusu, söz yazarı ve solistidir.

¹⁵ Konserler ve stüdyolarda ses mühendisliği yapmaktadır. Çeşitli filmlerin ve televizyon dizilerinin müziklerini yapmıştır. Sunay Özgür ile Müslüm Gürses’ in “Aşk Tesadüfleri Sever” ve “Sandık” isimli konsept albümlerine imza atmıştır.

bulunmaktadır. Alan Parsons Project'in kendi internet sitesinde kendilerine ait konsept albümleri hakkında paylaştıkları bilgiler mevcuttur:¹⁶

Alan Parsons Project'in "Gaudi"¹⁷ albümü:

Ocak 1987 yılında piyasaya çıkmıştır. Katalan mimar Antoni Gaudi'nin hayatından ve eserlerinden ilham alınmıştır. Albümün yapımcılığını Alan Parsons ve Eric Woolfson yapmıştır. Albümün çıkış parçası Katalan mimar Gaudi'nin en büyük eseri olarak görülen, "La Sagrada Familia"dır.

"Redd" isimli müzik grubunun 4. stüdyo albümleri olan, 14 Nisan 2009'da piyasaya sürdükleri albüm "21":

Grup bu albümlerinde "21" isimli bir karakter oluşturmuş albüm boyunca bu karakterin başından geçen olayları betimlemiştir. 21 kalp atışı ile başlayan, dört bölümden oluşan albümün birinci bölümü karakterin doğumu, çocukluk dönemi ve hayatı keşfetmeye başlayan evresini anlatmaktadır. İkinci bölümü çocukluk dönemini atlatan karakterin etrafındaki olaylara karşı verdiği tepkileri, gençlik, asilik ve başkaldırı dönemlerini ele alır. Üçüncü bölümde "21" isimli karakter artık aşkı bulmuştur ve hayata karşı bakışı artık çok daha farklıdır. Karakterin aşk yaşadığı bu dönemde âşik halini, duygularını,

aşkın bitişinden sonra yaşadığı özlemlerini, aşkı sorgulamasını ve ayrılık acısını anlatır. Dördüncü ve son bölümde ise karakter artık olgunluğa erişmiş, hayata ve insanlara bakış açısı değişmiş, yaşadığı hayatı sorgulamaya başlamıştır. Albüm 21 kalp atışı ile sona erer.

Pink Floyd müzik grubunun 2 Mart 1973 yılında çıkarttığı "The Dark Side of the Moon"¹⁸ albümü:

Roger Waters'ın yaşadıklarını, hayatı, ölümü, deliliği, iş yaşamını ve savaşı sözlere dökerek yansıtmaya çalıştığı düşünülen albümdür. Bütün bir albüm tek bir şarkı gibi dinlenebilir. Şarkıların birbirinden bağımsız değil, bir hikâyeye gibi ilerlediği hissedilmektedir.

Pink Floyd'un 1979 yılında çıkarttıkları albüm "The Wall":

Roger Waters'ın kendilerine yabancılaşan dinleyiciler ile aralarına bir duvar çekme fikrinden doğan bu albüm zaman içerisinde değişime uğrayarak ve gelişerek son şeklini almıştır. Albüm "Pink" isimli bir karakterin geçmişine "flashback" yapmakta ve olaylar birbirini izlemektedir. (Pink Floyd: The Wall, 1982). Albümde karakterin dış etmenlerden kendini soyutlaması işlenmiştir. Bu dış etmenlere eleştiriler de görülmektedir. Her şarkı yarım kalmış hissi verir ve ancak bir sonraki şarkı başladığında tamamlanır.

Cenk Taner'in 2001 yılında çıkartmış olduğu "İzin Vermedi Yalnızlık" albümü:

Yalnızlık üzerine yapılmış bir konsept albümdür. Albüm "geçmişin, şimdinin ve geleceğin yalnızları"na adanmıştır. Albümdeki ilk şarkının ilk cümlesi "n'aber, nasıl gidiyor?" sözcükleri ile başlamakta ve albümün son şarkısının son cümlesinde "iyidir iyi" ile bitmektedir.

3.2. Konsept Tanımına Uyan Popüler Müzik Parçalarının İncelenmesi

Doğan Duru konsept şarkının varlığını reddeder. Konsepti tek bir parça ile ifade edebilmenin

¹⁶<http://www.the-alan-parsons-project.com/#>

Erişim Tarihi: 11.03.2017 saat: 00:50

Yazar Edgar Allan Poe'nun öykülerinden esinlenilerek üretilmiş olan albüm "Tales of Mystery and Imagination" (1976), Isaac Asimov'un "Ben Robot" romanından esinlenilerek oluşturdukları albüm "I Robot" (1977), eski Mısır ve piramitlerden etkilenilerek yapılmış olan albüm "Pyramid" (1978), kadınları konu alan ve ön vokallerde kadınların yer aldığı tek albümleri "Eve" (1979), yazar Philip K. Dick'in "The Game-Players of Titan" romanından esinlenilmiş kumar üzerine bir albüm "The Turn of a Friendly Card" (1980), kameralar tarafından gözlenme, gözaltında olma ve yaşam ve evreni sorgulayan albümleri "Eye in the Sky" (1982), toplumların endüstriyel ve bilimsel gelişmeleri yanlış veya eksik anlaması üzerine odaklanılarak yapılmış olan albüm "Ammonia Avenue" (1984), tüketim hastalığını ve özellikle Amerikan popüler kültürünü eleştirdikleri albüm "Vulture Culture" (1985), şöhret ve talihin, aktörler ve şarkıcılar gibi kişiler üzerindeki etkilerini konu alan albümleri "Stereotomy" (1985), son olarak ise Katalan mimar Antoni Gaudi'nin yaşamı ve eserlerinden ilham alınarak yaptıkları albüm "Gaudi" (1987).

¹⁷ <http://www.the-alan-parsons-project.com/gaudi> 11.03.2017 saat: 00:49

¹⁸ <https://pinkfloйдturk.net/2016/10/19/roger-waters-ile-the-wall-ustune-soylesi-1979/> Erişim Tarihi: 15.03.2017 saat: 01:32

imkânsız olduğunu söyler. Ona göre bir şarkının konsept olabilme ihtimali yoktur.

Cenk Taner'e göre her şarkı bir konsepttir. Konsept albümün tabii ki daha farklı bir şey olduğunu ancak her şarkının da kendi içerisinde bir konsepti olduğunu söylemektedir.

Ender Akay ise bir şarkının konsept olabileceğini, bir şarkının bir hikâyeyi çok rahat anlatabileceğini söylemektedir. Akay'a göre zaten yapılan bir şarkının bir hikâyesi olmak zorundadır ve dolayısı ile yapılan her şarkı bir konsepttir.

Konuya açıklık getirmek maksadı ile araştırmacının (Özgür Ulusoy) müzik grubu (Peyk) ile yapmış olduğu "Köleler ve Kilitler" adlı şarkı tek bir parça halinde incelenmiştir. Herhangi bir müzik analizi müziği öğelerine ayrıştırarak yapıldığından, diğer şarkılar kendi içlerinde sırasıyla "efektler ile konsepti destekleyen", "ritmik olarak konsepti destekleyen", "ezgisel yapısı ile konsepti destekleyen", "armonik yapısı ile konsepti destekleyen", "orkestral yapısı ile konsepti destekleyen parçalar" ve "video klipleri ile konsepti desteklenen parçalar" başlıkları altında ayrıştırılarak incelenmiştir.

Köleler ve Kilitler¹⁹:

Peyk grubuna ait şarkının sözleri ve müziği, 2011 yılında grubun solisti İrfan Alış tarafından yazılmıştır. Şarkı, İzmir'de kaçak göçmenleri taşıyan bir teknenin Gümüldür beldesi açıklarında batması ya da batırılması olayını konu eder.

Şarkının yazımı aşamasında bestecisi ve söz yazarı (İrfan Alış) tarafından "Kölelik" üzerine bir araştırma yapılmıştır. Düzenleme aşamasında ise; Özgür Ulusoy tarafından "Gemi" ve "Deniz" gibi kavramların müzikte hangi yöntemle anlatılmaya çalıştığı incelenmiştir. Bu bağlamda özellikle Rimsky-Korsakov'un Şehrazat isimli çalışması üzerinde durulmuştur. Ayrıca şiirin ve sözün ritmik yapısının araştırılması açısından

Rimbaud'un "Sarhoş Gemi" adlı şiiri hem Türkçe hem de Fransızca fonetik açısından incelenmiştir.

Şarkının üç farklı düzenlenmesi bulunmaktadır. Dinleyicilerin ulaşabileceği düzenleme, 2014 yılında "Babylon Sessions" tarafından kaydedilmiş ve görüntülenmiş olan versiyondur.

İkinci versiyon grubun sahne performanslarında kullandığı düzenlemedir. Bu düzenleme yayınlanmış olana göre çok daha sert, daha fazla ritmik öge barındıran ve tempo açısından daha hızlı tasarlanmıştır. Bu versiyon sahne performansının gerekleri açısından değerlendirilmelidir.

Üçüncü olarak söz edeceğimiz versiyon²⁰ ise, aslında tarihsel olarak diğerlerinden daha önce tasarlanmaya başlanmıştır ancak bu güne değin dinleyici ile buluşmamıştır. Bu yazının kapsamı içerisinde en çok sözünü edeceğimiz versiyon budur. Çünkü içerisinde bulunan tüm öğeler, yazının konusu olan "sözün ve ezginin ortaya çıkardığı konseptte uygun olarak yaratılmaya çalışılmıştır.

Bazı nedenlerden dolayı bu versiyon yapım aşamasında tamamlanmadan bırakılmıştır. Fakat yayınlanan versiyonda bu denemenin bazı özellikleri alınmıştır.

Bahsedilen versiyonun müzikal özellikleri ayrıştırılarak, bu kısımda irdelenmeye çalışılacaktır.

Tempo, Ritim: Düzenlemenin temposu ve ritmik yapısı özellikle Ortaçağ sonrası Avrupa'sının kullandığı, gemilerde kürek mahkûmlarının belirli bir tempoyla ve ritimle kürek çekmelerinin bugünün dinleyicisi tarafından en kolay yakınlık kuracağı şekliyle kullanılmaya çalışılmıştır. Yayınlanan versiyonda bu tempo ve ritim neredeyse aynı şekilde yer almıştır. Ancak çalgılama açısından yayınlanan versiyonda bulunan; fırça baget ile çalınan "kahon" yerine, asma davul, erbane ve bongo tasarlanmıştır.

¹⁹ <https://www.youtube.com/watch?v=v86NTQb5L3E> Erişim Tarihi: 11.03.2017 saat: 01.30

²⁰ <https://www.youtube.com/watch?v=nE6DCJcljo> Erişim Tarihi: 09.06.2017 saat: 15.32

Çalgı Seçimi: Tasarlanan versiyonda yaylı sazlar ön plandadır. Yaylı sazların kullanımında tahtadan yapılmış gemilerin çıkardığı seslere yakınlık kurulmaya çalışılmıştır. Bunun için "Collegno Battuta" (Arşenin ters çevrilerek tellere vurulması) ve geminin çıkartacağı inilti benzeri sesler (yayın ve parmağın tel üzerindeki baskısı azaltılarak) gibi teknikler öngörülmüştür. Yaylı sazlar dışındaki çalgılar neredeyse tamamen akustik sazlardan seçilmiştir. Bunlar; akustik perküsyon aletler, klasik gitar ve bakır nefeslilerdir. Bakır nefeslilerin kullanım amacı ve kullanım şekli, şarkının "ağıt" havasına uygun olarak, Balkanlarda ve ABD'nin New Orleans bölgesinde geleneksel olarak cenazelerde kullanılan bakır nefesli sazların kullanılma biçimlerine öykünülecek tasarlanmıştır.

Böylelikle dinleyicinin ses açısından algı dünyası, matem havasını daha önce duyduğu bu tarz müziklerle pekiştirilmek istenmiştir.

Armonik-Melodik Seçimler: Şarkı özelinde armonik ve melodik seçimler iç içe düşünülmüştür. Önce yaylı sazlarda, daha sonra ise tüm çalgılarda kararlaştırılmış bir sıra içerisinde gelecek olan beş sesli ezgisel yapı, şarkının konu aldığı olayın Ege bölgesinde olması dolayısıyla, özellikle Türkiye'nin Ege kıyılarında ve Yunanistan'da çok yaygın olarak kullanılan "Nikriz" makamını hatırlatacak şekilde tasarlanmıştır. Aynı melodik yapı, şarkı içerisindeki tüm akorların üzerine oturtulabildiğinden, formal açıdan kesin belirlenmiş bir yerde var olmak zorunda değildir. Dolayısıyla bulunan melodi şarkı içerisinde bir çeşit yapısal fikir görevi üstlenir. Bulunmuş olan yapısal fikir aynı zamanda incelenmiş örnekler göz önüne alındığında bir geminin deniz üzerinde yalpalamasını ve sallanmasını da taklit eder. Son olarak yapısal fikrin zaman zaman fugatif-kanonik (birbiri ile üst üste veya yan yana) gelmesi, yine geminin deniz üzerindeki belirsiz seyrine vurgu yapması için tasarlanan bir ögedir.

Kullanılan etkiler (effect): Şarkıda elektronik bir efekt tasarlanmamıştır. Bununla beraber, özellikle yaylı sazların çalınış biçimi geleneksel

çalımdan çok neredeyse tamamen etkiler üzerine kuruludur.

3.2.1. Efektler ile Konsepti Destekleyen Parçalar

Aşağıda örnekleri verilen parçaların temaları göz önüne alındığında verilmek istenen duyguların aktarılması veya söylenen sözlere karşılık olarak parçaya eklenmiş ses efektlerinin kullanıldığı görülmektedir.

Redd grubunun 4 Mart 2016'da piyasaya sürdükleri "Mükemmel Boşluk" albümünün 9.şarkısı "Sextronot"²¹ isimli parçada kullanılan efektif sesler parçanın atmosferini, konseptini desteklemektedir veya oluşturmaktadır.

Nihat Doğan'ın 1994 yılında yayınladığı "Kırdın Kalbimi"²² isimli albümü ile aynı ismi taşıyan "Kırdın Kalbimi" isimli şarkısında, cam kırılması efekti kullanılmıştır.

Konsept albümlerde bahsettiğimiz Alan Parsons Project' in "Gaudi" albümünün çıkış parçası olan "La Sagrada Familia"²³da ses efektleri kullanılarak verilmek istenen hikâye desteklenmiştir. Parça içerisinde kullanılan gitar, klavye ve diğer çalgıların ses efektleri dönemin kilise orgunu anımsatırken, duyulan çan sesleri de dini bir mekân kurgusunu oluşturmaktadır. Şarkı içerisinde bazı bölümlerin çok sesli seslendirilişi de aynı zamanda kilise korosunu anımsatmaktadır. Şarkıda İspanya'ya özgün çalgılar kullanılması konsepti destekler. Ayrıca bir Katalan olan Gaudi'ye atfen parçanın başına Katalanca seslendirilen bir bölüm eklenmiştir.

Sezen Aksu'nun 22 Şubat 1988'de çıkartmış olduğu "Sezen Aksu 88" albümünün 7. Şarkısı "Kavaklar"²⁴ da kavakların sesi arka planda rüzgâr sesi ile verilmektedir. Ayrıca geri vokallerin "-m" sesini kullanarak oluşturduğu koro da efektif bir katkı olarak değerlendirilebilir.

²¹ <https://www.youtube.com/watch?v=a9yw2897ZzAErişim>
Tarihi: 11.03.2017 saat: 00.52

²² <https://www.youtube.com/watch?v=LJ3g-X2MSsUErişim>
Tarihi: 11.03.2017 saat: 00.53

²³ <https://www.youtube.com/watch?v=wjWSbKz6INQErişim>
Tarihi: 11.03.2017 saat: 00.54

²⁴ <https://www.youtube.com/watch?v=mUVdQ9R5urkErişim>
Tarihi: 11.03.2017 saat: 00.56

Pink Floyd'un "The Dark Side Of The Moon" albümünde yer alan 4. Şarkı "Time"²⁵ hayatın, zamanın ne kadar hızlı geçtiğinden bahsetmektedir. Bu nedenle şarkı başında saatlerin oluşturduğu kakafoni ile başlamaktadır. Yelkovan seslerinin hemen sonrasında farklı saatlere ait zil sesleri duyulmaktadır.

3.2.2. Ritmik Açından Konsepti Destekleyen Parçalar

Sakin grubunun ilk stüdyo albümü olan "Hayat" isimli albümlerinin yedinci şarkısı "Denek Hayatım"²⁶ bir konsept albüm içerisinde yer almamasına karşın, kendi içerisinde bir konuyu ele almıştır. Şarkı 22 Temmuz 2004 yılında Pamukova'da gerçekleşen 41 kişinin öldüğü 100'e yakın insanın da yaralandığı tren kazası ile ilgilidir. Parçanın ritminde davulun "hi hat" ile yapmış olduğu ritmik yürüyüş bir trenin hareket halinde iken çıkarttığı sese benzetilmektedir. Aynı zamanda yüksek tempoda çalınan parça sözlerin bahsettiği karmaşa ile uyum içerisinde.

Pink Floyd'un "The Dark Side Of The Moon" albümünde yer alan 3. Şarkı "On the Run"²⁷ 1987 tarihli konserde, yatağa bağlanmış bir adamın gittikçe artan bir hızla hastane koridorlarında hareket edişinin ve bir piste açılan kapıdan fırlayıp havalanışının görüntüleri şarkıyla eş zamanlı izletilmiştir. Şarkı hem ses kullanımlarıyla hem de görsel olarak konsepti destekleyen şarkılardandır. Şarkıda hızlıca yürüyormuş hissi uyandıran, görüntülerdeki hızlanmayı da takip eden bir ritim olduğu duyulmaktadır.

Konsept albümler içerisinde bahsedilen "Redd" isimli grubun "21" isimli albümünün yedinci şarkısı "Özgürlük Sirtından Vurulmuş"²⁸ grubun "Hrant Dink" cinayeti üzerine yazdığı parçadır. Bu parça ritmini, parçadan hemen önce duyulan

²⁵ <https://www.youtube.com/watch?v=Z-OytmYoOIErişim>
Tarihi: 11.03.2017 saat: 01.00

²⁶ <https://www.youtube.com/watch?v=CcYV9TB0jqQErişim>
Tarihi: 11.03.2017 saat: 01.02

²⁷ <https://www.youtube.com/watch?v=GZB6mGGuUIQErişim>
Tarihi: 11.03.2017 saat: 01.23

²⁸ <https://www.youtube.com/watch?v=ArwCso3b80QErişim>
Tarihi: 11.03.2017 saat: 01.25

daktilo sesinden almaktadır. Parça bu açıdan hem efekt ile hem de ritmik olarak konsepti destekleyen şarkılardan biridir.

Doobie Brothers isimli müzik grubunun 1973'de çıkarmış oldukları "The Captain And Me" isimli albümlerinde bulunan "Long Train Running"²⁹ isimli parçada davulun "hi hat" ile vermiş olduğu ritim bir trenin giderken çıkardığı seslere benzemektedir.

3.2.3. Armonik Yapısı ile Konsepti Destekleyen Parçalar

Armoni, ezgi ile sıkı sıkıya bağları olan bir konudur. Armonik yapı ancak ezginin izin verdiği ölçüde değiştirilebilir. Dolayısıyla armoni müzisyenin istediği şekilde bozundurabileceği bir öge değildir.

Buna karşın ezginin izin verdiği ölçüler içerisinde değiştirilen armonik yapının sunduğu az sayıdaki seçenekler dahi, şarkının duygu durumunda değişiklikler yapılabilmesine yardımcı olabilirler. Bu durumun farkında olan besteciler öteden beri ezgiyi desteklemek için kullandıkları armonik yapıyı, dinleyicinin algılarını şu ya da bu yönde değiştirmek için kullanmışlardır.

Armoni daha çok da müzik tarihi içinde kullanıldığı dönem ve coğrafyaya bağlı olarak değişiklik göstermiştir. Bu yüzden eğer bir müziğin ezgisi uyumluluk gösteriyorsa, doğru armonik yapıları kurarak aynı ezgiyi bir Rus ezgisi ya da İspanyol müziği, klasik stilde bir ezgi veya romantik dönem müziği gibi tınlamak mümkün olabilir.

Örnek verecek olursak; yeni bir müzik eseri armonik açıdan düzenlenirken, müziğin yaratıcısı örneğin "Shindler's List" filminin ana temasındaki armonik yapıya hâkimse ve kullanmak istediği ezgi uyumluluk gösteriyorsa, ezgisinin altında "Shindler's List" filminin armonik yapısını kullanarak dinleyiciyi manipüle edebilir. Dinleyici, neden olduğunu bilmesede müziği dinlerken bilinç dışı bir düzeyde

²⁹ <https://www.youtube.com/watch?v=m4tJsn0QtMErişim>
Tarihi: 01.05.2017 saat: 01:02

bu filmi anımsayabilir. Wagner'in "Leitmotif" fikrinin devamı olan bu yaklaşım, şarkı formu için konuşmak gerekirse, konseptte birebir katkı yapmasa da stil içinde kalmasına yardımcı olur niteliktedir.

Bunun dışında çoğu müzisyenin bildiği, bir stile mal olmuş armonik yapılar da müzik düzenlemesinde şarkıyı o stile yaklaştırmak için kullanılırlar. Bu stiller pop müzik stilleri de olabilir. Popüler müzik stillerinin çoğunun kendilerine has sayılabilecek armonik kurguları olduğu söylenebilir. (Blues armonisi, Jazz armonisi, Rock armonisi, Türk pop müziği armonisi vs.) Şarkının düzenlemesi esnasında, seçilecek çalgıların yanında armonik yapısının da bu stillerin birine atıf yapması dinleyicinin, dinlediği müziğin bu tarzlardan birine ait bir müzik olduğu konusunda ikna olmasına yardımcı olur.

3.2.4. Orkestral Yapısı ile Konsepti Destekleyen Parçalar

Orkestralama, çalgıların bir arada kullanılması ile ilgilidir. Dolayısı ile müzikte orkestral yapı da, tıpkı armonik yapıda olduğu gibi hatta daha da fazlası ile coğrafyaya ve döneme bağlı olan bir konudur. Çünkü çalgılar coğrafya ile en güçlü bağlantıları olan müzikal öğelerdir. Bu yüzden bir müziği coğrafi ve bazen de tarihsel bir konseptte oturtmak için çalgılamasını değiştirmek çok sık rastlanan bir müzikal uygulamadır.

Popüler müzikte kullanılan temel çalgılar, çoğunlukla Amerikan pop müziğinin temelini oluşturan gitar ailesi ile vurmali sazların düzenlenmiş bir hali sayabileceğimiz davuldur. Bunun üzerine çoğu zaman tuşlu çalgılar ailesi eklenir. Bunun dışında seçeceğimiz tüm çalgılar, konseptte oturtulmak istenen türe göre seçilir.

Bazı durumlarda ise aynı çalgının farklı kullanım şekilleri kullanılarak, dönem veya coğrafi değişiklik belirtilir. Örneğin yaylı sazlar ailesini veya aynı zamanda klasik müzik orkestralarında da kullanılan Si Bemol Klarineti kullanarak Türk müziği ya da arabesk türde bir müzik oluşturmak da mümkündür.

Orkestral yapısı ile konsept yarattığı düşünülen şarkılar aşağıda incelenecektir:

Erkin Koray'ın 1976 yılında çıkarttığı "Arap Saçı" adlı şarkı, bugün sıklıkla kullanılan bir yöntem olan doğu stili ile çalınmış yaylı sazların rock müzik orkestrasıyla birlikte kullanılmasına ilk örnektir. Şarkı sözleri ile orkestral kullanım birbirleriyle örtüşmektedir.

Mazhar Alanson'un Türk lokumuyla tatlı rüyalar adlı albümünde yer alan "New York Sokakları 5 Jazz" isimli müziği özellikle şarkı sözlerini takip eden çalgı ve stil kullanımıyla orkestral yapıya örnektir.

Sting'in 24 Eylül 1999'da çıkartmış olduğu "Brand New Day" isimli albümün üçüncü şarkısı olan "Desert Rose"³⁰ şarkısı Sting'in Cheb Mami isimli Cezayirli bir sanatçıyla düet yaptığı şarkıdır. Şarkıda Cezayirli sanatçı Arapça eşlik etmektedir. Aşkı anlatan bu şarkıda "çöl gülü" betimlemeleri yapılmıştır. Çöl ve Arapça'nın yansımaları müzik içerisinde ritim ile desteklenmektedir. Darbuka ile çalınan ritim ve Cezayirli sanatçının vokal şekli, konsepti desteklemektedir.

3.2.5. Video Klipler ile Konsepti Desteklenen Parçalar

Popüler müzik dünyasında video kliplerin özellikle 1970'lerden itibaren önemi artmıştır (Erşanlı, 2011: 1-2). Video klip, öncelikle şarkının ticari bir meta olmasına katkı yapmak için kullanılan bir yan öğedir. Ancak bazı şarkıların video klipleri, ticari amacı bir yana şarkının anlatmak istediği konsepti tamamlayıcı nitelikte olabilirler. Bazen şarkının belirli bir konsepti olmamasına rağmen, çekilen video klip sözlerin bir konseptte oturmasına yardımcı olabilir. Bazı durumlarda ise, düzenlemeleri sözün anlatmak istediği konsepti desteklemeyen, video klipler sayesinde söz desteklenmiş olabilir.

Tool isimli müzik grubunun 28 Nisan 2006'da çıkartmış oldukları "10.000 Days" isimli progresif rock, progresif metal ve alternatif metal türlerindeki albümlerinin onuncu parçası

³⁰ <https://www.youtube.com/watch?v=C3lWwBsIWqg> Erişim Tarihi: 11.03.2017 saat: 01.24

“Right in Two”³¹ Tanrı'nın neden insanlara özgür irade verdiğini sorgulamaktadır. Video klibi ise “Tanrı”nın dünyayı oluşturduğu andan başlar ve şarkı sözleriyle koşut biçimde insanlık tarihini özetler.

Michael Jackson'un 16 Haziran 1995'te çıkartmış olduğu “HIStory” isimli albümün yirmi numaralı parçası “Earth Song”³² için hazırlanan video klip şarkının sözlerinde de vurgulanan doğal yaşamın tahrip edilmesi konusuna vurgu yapar.

Sakin grubunun ilk stüdyo albümü olan “Hayat” isimli albümlerinin yedinci şarkısı “Denek Hayatım”³³ bir tren kazasını konu alır. Parçanın klibi çoğunlukla tren garında geçmektedir. Klipte tren görselleri ve çarpışma testlerinde kullanılan deney mankenleri görülmektedir. Deney mankenlerinde bulunan sarı ve siyah renklerdeki sembol müzik dinleyen insanların kulaklıklarına yapııştırılmış, insanların denek olarak kullanılması ve insan hayatının önemsizliği işlenmiştir.

Pink Floyd grubunun 1 Mart 1973 tarihinde çıkartmış oldukları “The Dark Side Of The Moon” isimli albümün beşinci şarkısı olan “Money”³⁴ isimli şarkıda paranın gücünden, nasıl göz boyadığından ve lüksten bahsedilmektedir. Yazarkasa ve dökülen para sesleri ile başlayan şarkının klibi, lüks yaşamın görselleri ile başlatılmıştır. Altın külçeleri, kürklü şık insanlar, özel yatlar vb. görseller ile devam etmektedir. Sözlerle koşut olarak evsiz insanlar, işçiler, fakir insanlar gösterilmektedir.

“Peyk” grubunun “Sobe”³⁵ isimli şarkılarında, düzenleme açısından sözleri destekleyici bir tavır olmasa da, video klibi sözün anlatmak istediğini destekler niteliktedir.

³¹ <https://www.youtube.com/watch?v=fj-10llrboM> Erişim Tarihi: 17.05.20017 saat:01.43

³² <https://www.youtube.com/watch?v=XAI3VTSdTxU> Erişim Tarihi: 17.05.2017 saat: 02.06

³³ <https://www.youtube.com/watch?v=yRRGmo-RNxo>Erişim Tarihi: 17.05.2017 saat: 02.36

³⁴ <https://www.youtube.com/watch?v=-0kcet4aPpQ> Erişim Tarihi: 09.06.2017 saat: 03.55

³⁵ <https://www.youtube.com/watch?v=KVyWc7pab34> Erişim Tarihi: 09.06.2017 saat: 03.58

SONUÇ

Bir popüler müzik albümü, dinleyiciye ulaşmadan önce şu evrelerden geçer:

1. Besteleme: Söz ve/veya melodinin yaratılması.
2. Düzenleme: Bestelenmiş şarkının müzikal bir trafiğe oturtulması, çalgılamasının ve armonizasyonunun son haline getirilmesi.
3. Kayıt: Düzenlenmiş şarkının çoğunlukla bir stüdyoda teknik ekipmanlar kullanılarak temiz seslerle kaydedilmesi.
4. Mixing - Mastering: Kaydedilmiş şarkının ses dengelerinin yapılması, kayıttan kaynaklanabilecek olan çeşitli uğultu vs seslerin temizlenmesi, sesin albüm standardında açılması ve albümün genel ses karakterinin belirlenmesi.

Bundan sonraki evreler, kapak tasarımı, gerek görüldüğü takdirde bir imaj çalışması ve video klip çekimidir. Son olarak albümün “Master CD”si fabrikaya gönderilir, hard copy ve/veya internet ortamında çoğaltılır ve satışa sunulur.

Endüstriyel pop müzik alanında çok satan ya da çok satmaya aday üretimlerin öncelikli hedefi sanatsal ya da kavramsal vs. bir iş üretmek değildir. Bu tip üretimde öncelik mutlaka kitlelerin kolaylıkla kabul edeceği ve kolay tüketilen müziği yapmak olacaktır. Bu müziğin konsept içinde olması ya da olmaması müziğin kendi gereklilikleri açısından arka sıralara itilmek durumundadır. Dolayısıyla araştırma boyunca yapılan incelemeler genellikle daha deneyselci-sanatsal bir yaklaşımla yapılmış popüler müzik örnekleri üzerine olmuştur.

Konsept, doğası gereği, müziğin bestelenmesi ya da konseptte uygun bestelenmiş şarkının düzenlenmesi sırasında oluşturulmak zorundadır. Konseptte uygun hazırlanmış şarkı, kayıt sürecinden önce bir tür kesinlik arz etmek durumundadır. Bir başka deyişle şarkıda kayıt sürecinden önce kullanılacak tüm materyal tasarlanmış ve konseptte uygun olarak seçilmiş olmalıdır. Günümüzde bazı müzik eserlerinin

tümüyle kayıt sürecinde oluşturulduğu düşünülürken, bu tip bir müzik yapma biçiminin konsept yaratmaya pek de uygun olmayacağı görülmektedir.

Yapılmak istenilen konsept albümse, konsept uygun yazılmış ve düzenlenmiş şarkıların bir araya toplanmasından bahsedilmelidir. Eğer şarkı konseptte uygun hazırlanmamışsa, içerisinde bulunduğu albümü de konsept albüm olarak tanımlamak mümkün olmaz.

Şiirin ya da şarkı sözünün bir başka besteci tarafından şarkı haline getirildiği durumlarda, besteci de aranjör ve tonmaister gibi aracı hale gelir. Konsept besteci ya da aranjör tarafından belirlendiğinden, tonmaisterin konsept üzerinde dolaylı bir işlevi vardır.

Bestecinin ya da aranjörün vermek istediği mesajı, sözün anlattığı sınırlar içerisinde hareket ederek desteklemeye çalıştıkları her durumda popüler müzikte konsept kullanılmış demektir. Söz, kimi durumlarda bazı besteciler ve/veya aranjörler için, diğerlerine kıyasla daha çok ya da az alan yaratıyor olabilir. Bu durum konsept kullanımı tanımını değiştirmez. Şu halde besteci, konsept şarkı ya da albüm yapmak istediğinde, kendisine uygun aranjörü seçmeli, maket düzenlemeler tamamlandıktan sonra ise kaydı yapacak olan tonmaister ve stüdyo belirlenmelidir.

Popüler müzikte konsept kullanımı kavramsal sanatta olduğu gibi kavramı doğrudan ele alıp biçimlendirme şeklinde gerçekleşmeyebilir. Eğer düzenleme aşamasında konseptten bahsediyorsak, bu zaten yaratılmış söz ve ezginin özetlenerek bir kavrama ya da kavramlar yumağına indirgenmesi, daha sonra bu kavramlara yaklaşılması ile üçlü bir ilişki biçiminde gerçekleşir. Örneğin; Mutluluk soyut anlamlar ifade eden bir sözcüktür. Bu sözcük aynı zamanda sanatsal açıdan en geniş anlamlarıyla alınan bir kavramdır. Şüphesiz mutluluk konsepti temel alınarak yapılacak herhangi bir sanatsal ürünün içerisinde birçok alt anlamlar bulunur. Ancak tüm bu alt alanlar

"mutluluk" üst kanununu yanlışlamaz. Bu durumda aranjör tarafından, mutluluk kavramını anımsatacak karşı melodilerin, armonilerin ve çalgıların seçmesi, şarkının anlam bakımından güçlendirilmesi için gereklidir.

Özetle, konsept kullanımı popüler müzik üretimi için bir zorunluluk değilse de şarkının anlam bakımından güçlendirilmesi ya da anlamının doğrulanması için kullanılacak bir müzikal düşünme biçimi olacaktır.

EKLER

Ek. 1: Anket

1. Adınız;

Soyadınız;

2. Öğrenim durumunuz nedir?

3. Genellikle dinlediğiniz bir müzik türü var mı? Lütfen belirtiniz.

4. Türk sanat müziğine yakınlığınızı lütfen "X" ile işaretleyerek belirtiniz.

(1 çok az dinlerim, 2 az dinlerim, 3 orta sıklıkla dinlerim, 4 çok dinlerim, 5 her zaman dinlerim)

1)..... 2)..... 3)..... 4)..... 5).....

5. Dinlediğiniz şarkıyı,

Biliyorum:

Daha önce duydum:

Bilmiyorum:

6. Dinlediğiniz şarkı sizce ne hakkında (3 şıkka kadar işaretleyebilirsiniz);

Ayrılık: Ölüm: Yalnızlık:

Aşk: Hasret: Aşk Acısı:

7. Reggae müziği daha önce duydunuz mu/
dinler misiniz?

Hiç duymadım:

Duydum ama dinlemedim:

Dinleyince hatırlarım:

Dinlerim:

Çok sık dinlerim:

8. Reggae müzik size ne anlatıyor?

Barış:

İş hayatı:

Tutsaklık:

Ciddiyet:

Aşk acısı:

Özgürlük:

Rahatlık:.....

İsyan:.....

Whitham G, Pooke G, (2003) .*Çağdaş Sanatı Anlamak*. Tufan Göbekçin (çev.) İstanbul: Yayınları.

Mcrobbie, A.(2013). *Postmodernizm ve Popüler Kültür*. İstanbul: Yayınları.

O'Hara, C.(2003). *Punk Felsefesi Gürültünün Ötesinde*, İstanbul: Çitlembik.

Oktay, A. *Türkiye'de Popüler Kültür*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları

Oskay, Ünsal. (1982). *Müzik ve Yabancılaşma*, Ankara: Yayınları.

Özbek, M.(2002). *Popüler Kültür ve Orhan Gencebay Arabeski*. İstanbul: Yayınları.

Parker, A. (1982). *Pink Floyd: The Wall* [Film]. İngiltere.

Tezgör, H. (2012). *Şarkıdaki Şiir-20. Yüzyılda Popüler Müziğin Edebi yönü*. İstanbul: İletişim.

Theodor, W.A. (2011). *Toplum Üzerine Yazılar*. İstanbul: Belge.

Theodor, W.A. (2016). *Kültür Endüstri-Kültür Yönetimi*. İstanbul: İletişim.

Ridley A. (2007). *Müzik Felsefesi Tema ve Varyasyonlar*. Bilge Aydın (çev.). Ankara: Dost.

Rowe, D. (1996). *Popüler Kültürler*. Mehmet Küçük (çev.): Ayrıntı.

Senemoğlu, N. (1997). *Gelişim, Öğrenme ve Öğretim-Kuramdan Uygulamaya*, Ankara: Ertem Matbaacılık.

Şan, P. (2010) *Çağdaş Sanatta Nesne ve Kişisel Uygulamalar*, Sanatta Yeterlik Eseri Çalışması Raporu, Ankara.

ŞAHİN, C. (2005) Türkiye'de Gençliğin Toplumsal Kimliği ve Popüler Tüketim Kültürü, Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt 25, Sayı 2 157-181.

KAYNAKÇA

Berger, A.A. (2014). *Kültür Eleştirisi*. İstanbul: Yayınları.

Erol, L. (2001). *Neden Klasik Müzik*, Ankara: Yayınları.

Erol, A. (2002). *Popüler Müziği Anlamak*. İstanbul: Yayınları.

Erşanlı, B. (2011), *Türkiye'de yaratılan video müzik kliplerinde animasyon kullanımının araştırılması ve bir klip uygulaması*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek lisans tezi.

Fiske, J. (1999). *Popüler Kültürü Anlamak*. Ankara: Bilim ve Sanat Arkeoloji Yayınları.

Fiske, J. (2012). *Popüler Kültürü Anlamak*. İstanbul: Parşömen Yayınları

Fubini, E. (2003). *Müzikte Estetik*. Ankara: Yayınları.

Giderer, H. E.(1995). *Kavramsal Sanat*, Anadolu Üniversitesi E-arşiv, 1995.